

De Eendracht Delfstrahuizen 50 jaar

Nieuwsblad van Friesland 1950-09-13

via Historisch archief¹

Zuivelfabriek „Eendracht” te Delfstrahuizen passeert gouden mijlpaal

Ook rond Echtenerbrug brak, nu een halve eeuw geleden, de coöperatieve gedachte zich baan

De agrarische crisis, welke rond de tachtiger- en negentiger jaren van de vorige eeuw ons land - en in het bijzonder Friesland teisterde, heeft de opkomst van de coöperatieve zuivelfabrieken zoal niet geheel ten gevolge gehad, dan toch stellig sterk bevorderd.

Men had reeds de bittere ervaring opgedaan, dat, wilde men kunnen concurreren op de wereldmarkt, verbetering van de kwaliteit een eerste vereiste was. Vandaar, dat reeds spoedig, op advies van een commissie, welke een studiereis in Denemarken had gemaakt, in ons gewest werd begonnen met de fabriekmatige verwerking van melk.

Hoewel de kwaliteit van de zuivelproducten hierbij stellig won, was het uiteindelijk resultaat - betere bestaansvoorwaarden voor de boer - niet erg bemoedigend.

Feitelijk was er aan de bestaande toestand weinig veranderd; inplaats dat de boer zijn boter en kaas aan de handel verkocht, kreeg deze nu zijn melk.

Geen wonder daarom, dat de historische woorden van de heer Veeman - de grote figuur, aan wie coöperatief Friesland zoveel te danken heeft - „De boer mat sels de laye ha”, in ons gewest zo ruimschoots weerklank vonden.

De Voorgeschiedenis

In de buurt van Delfstrahuizen en Echten ging de melk voor de eeuwwisseling reeds voor een groot gedeelte naar een drietal fabrieken en wel naar die van de heer Huisman, staande bij de

¹ <http://kranten.kb.nl/search> op datum, zoekwoord ‘zuivelfabriek’, Delfstrahuizen

Tweede Brug; die in Oosterzee, waar de heer Eriks directeur was, toen eveneens een speculatieve fabriek - en naar Joure, naar de fabriek van de heer J. de Boer.

Niet alleen de boer echter zag kansen, in de coöperatieve bedrijfsvorm, ook mensen werkzaam in deze jonge industrie zagen er licht in en zo kon het gebeuren, dat iemand die aspiraties koesterde om zo mogelijk directeur te worden van een hier op te richten „boterfabriek” zoals men toen zeide, Delfstrahuizen en omgeving als werkgebied uitkoos. Enkele weken lang bezocht hij de boeren in deze omgeving en trachtte hij hen te animeren, om gezamenlijk een coöperatie te stichten. Hij boekte echter weinig succes en vertrok onverrichterzake.

Het pad scheen echter geëffend, want enige tijd later werd, na een tweetal vergaderingen, waarop de heer Veeman het woord voerde, besloten tot oprichting van een zuivelfabriek op coöperatieve grondslag. Zeven en twintig veehouders traden toe. Van hen zijn nog een drietal in leven en wel de heren H. v. Eijck, G. Kraak en H. de Roos. Deze nieuwe schepping kreeg, de toepasselijke naam van „De Eendracht”.

Van de familie Kerstma in Leeuwarden werd een zeer gunstig, aan weg en water gelegen terrein gekocht en in de voorzomer van het jaar 1900 werd hier de eerste spade in de grond gestoken.

De bouw van de nieuwe fabriek, welke werd gegund aan de aannemers A. P. Mulder en J. F. Schreur, stond onder architectuur van de heren W. W. de Jong en L. H. van der Hoeff. Op de eerste Juli van dat jaar werd volgens twee gedenkstenen, nog aanwezig in de voorgevel van de directeurswoning, de eerste steen van het gebouw gelegd en op 18 October daarop werd de eerste melk aangevoerd.

Wie er in de afgelopen halve eeuw aan het roer stonden.

Het eerste bestuur bestond uit de heren: J. A. Nieuwenhout, voorzitter; J. J. Bos, secretaris; W. K. Visser, penningm. C. H. Vaartjes; S. Spanenburg en M. S. Peereboom.

Tot directeur werd benoemd de heer J. Nieuwenhout, neef van de eerste voorzitter, die reeds als zodanig in Langelille werkzaam was.

De eerste voorzitter bleef in functie tot 1918, hij werd opgevolgd door de heer Jan H. Akkerman, die de voorzittershamer hanteerde tot 1926. Toen kwam Johs. W. de Jong tot 1945. Sinds dat jaar tot op heden berust de leiding van de vergaderingen bij de heer J. S. Akkerman. Zijn er dus in een halve eeuw slechts vier voorzitters geweest, ook met de secretarissen was men zuinig. Hiervan zijn er eveneens slechts vier in functie geweest, te weten de heren W. K. Visser, K. Visser en J. S. Akkerman, terwijl thans de heer P. Dijkstra de pen voert.

Wat de directeuren betreft, is het lijstje nog korter. De eerste beheerder, de heer J. Nieuwenhout, bleek z'n levenstaak in Delfstrahuizen te hebben gevonden en niet minder dan vier en dertig jaar lang heeft hij z'n beste krachten aan „De Eendracht” gewijd. Nog steeds leeft zijn naam in dankbare herinnering voort.

Als zijn opvolger werd benoemd de heer H. W. Bosman, die sinds 1929 reeds aan de fabriek als assistent was verbonden. Ook nu weer bleek men een goede keuze te hebben gedaan, want onder de leiding van de huidige directeur heeft „De Eendracht” recordcijfers geboekt en in de moeilijke jaren tijdens oorlog en bezetting heeft hij het coöperatieve schip behouden door de woelige baren weten te loodsen.

Hoe het groeide

In 1900 werd gestart met de melk van ongeveer 600 koeien, toebehorende aan ruim 30 veehouders. Bij het zilveren jubileum in 1925, dat tevens het 25-jarig jubileum van directeur Nieuwenhout betekende, werd de melk van 2200 koeien, eigen aan 200 leveranciers, verwerkt. In kilogrammen omgerekend betekent dit, dat de verwerkte hoeveelheid melk in die kwart eeuw steeg van even over de vier miljoen in het eerste volledige boekjaar (1901-1902) tot boven de zeven miljoen in het boekjaar 1924-1925. Hierbij dient te worden opgemerkt, dat tijdens de eerste wereldoorlog, zowel een record als een minimum geboekt werd. In 1915 – 1916 werd voor het eerst de 7 miljoen kg. bereikt. In dat jaar echter vielen uitgestrekte vruchtbare gronden aan de turfindustrie ten offer - turf werd ook in de vorige oorlog opnieuw een zeer gewaardeerde brandstof - en het gevolg hiervan was, dat er minder melkvee kon worden gehouden.

In het seizoen 1938-1939 werd de 10 miljoen kg. bereikt, een record dat alleen de laatste jaren dicht benaderd werd. Misschien, dat het thans lopende boekjaar, mede door het buitengewoon gunstige zomerseizoen, opnieuw recordcijfers zal laten zien.

Niet alleen de hoeveelheid melk nam echter toe, ook de kwaliteit, in vetgehalte uitgedrukt, bewoog zich in stijgende lijn. Dit cijfer steeg n.l. van 3.07, na een kleine teruggang gedurende de bezettingsjaren, tot 3.79 in het laatste boekjaar.

In de loop der jaren groeide het kleine legertje van „voortrekkers” steeds aan en nu na een halve eeuw bedraagt het ongeveer tweehonderd en twintig.

Werd er in het eerste volledige boekjaar aan een bedrag van nog geen f 170.000 uitgekeerd, wat neerkomt op een kg-prijs van 4.16 cent, thans is dit gestegen tot f 1.850.000 en een ge-

middelde prijs van bijna 19 cent per kg., waarbij dan nog de melkprijstoeslag moet worden gerekend.

Het is hier tevens de plaats, om te wijzen op de grote mogelijkheden, welke de oprichting van zuivelfabrieken heeft geopend voor de kleine veehouders en de arbeider-boeren. Voor 1900 immers bestond er voor de kleine leveranciers geen afzetmogelijkheid. De ter beschikking staande hoeveelheid melk was te gering om te karnen, om van kaasmaken maar niet eens te spreken. Dit veranderde, toen de melk naar de fabriek kon worden gestuurd. En zo was niet alleen de coöperatie een uitkomst voor de grote veehouders, maar tevens een niet mindere voor de kleine veehouders en arbeiders.

Tevens mogen we in dit verband er op wijzen, dat de opkomst van de zuivelindustrie ook van invloed is geweest op het karakter van de streek. Echtenerbrug is mede dank zij de zuivelfabriek uitgegroeid van een boerenstreek tot een bloeiend centrum met een kern van zakenlieden.

Een winst, welke in deze tijd, waarin de roep om concentratie steeds luider klinkt, niet mag worden verwaarloosd.

Immers, niet minder dan 43 mensen vinden aan deze fabriek werk en brood, wat indirect weer een zeer gunstige terugslag heeft op de plaatselijke middenstand.

Het personeel.

„De Eendracht” heeft steeds haar personeel weten te binden. Velen van de personeelsleden hebben een lange reeks van jaren hun werkkraft gegeven aan deze fabriek.

We noemen hiervan de heer W. de Boer, die bijna een mensenleeftijd lang de machinekamer voor z'n rekening nam;

K. Hof, die als eerste botermaker afscheid nam en na een werkzaam leven nu van een welverdiende rust geniet; R. Kool, verleden jaar geridderd wegens verdienstelijke 40-jarige arbeid; K. Schippers, die eveneens kan terugzien op een welbesteed leven in dienst van deze Coöperatie. Zo zijn er meer anderen, allen reeds jaren verbonden aan „De Eendracht”, die daardoor een stuk van hun leven is geworden.

Van hen, die de wijde wereld zijn introkken, noemen we de voorzitter van de Nederlandse Land- en Zuivelarbond, (ANAB.) tevens bestuurslid van het N.V.V., de heer J. Lageveen, die hier zijn carrière begon.

Donderdag en Vrijdag is het feest.

Donderdagavond wordt het gouden jubileum van „De Eendracht” feestelijk herdacht. Naast officiële toespraken en goede wensen, welke stellig niet zullen ontbreken, zal de avond gevuld worden door de Westra's van Stiens. Vrijdagavond zal dit alles, zij het minder officieel, nog eens dunnetjes worden overgedaan voor „jongfolk” en personeel.

Tevens wordt nog door eigen krachten een kleine toepasselijke revue voor het voetlicht gebracht onder de niet minder toepasselijke naam „Gouden Eendracht”.

We stellen ons voor, dat we heus niet te veel zeggen, wanneer we Delfstrahuizen op deze hoogtijdagen van „De Eendracht” drukke avonden voorspellen.